

Szczepan W. Ślaga

"Pojęcie prawa nauki w XIX wieku:
zbiór rozpraw", Warszawa 1967 :
[recenzja]

Studia Philosophiae Christianae 5/1, 243

1969

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Pojęcie prawa nauki w XIX wieku. Zbiór rozpraw. Warszawa 1967.
P.W.N. (Instytut Filozofii i Socjologii PAN), s. 168.

Z dziejów pojęcia prawa w naukach biologicznych. Warszawa 1967.
P.W.N. (PAN, Komisja Ewolucjonizmu), s. 126.

Dwa zbiory rozpraw, wydane pod redakcją Władysława Krajewskiego, powstały w Pracowni Historii Filozoficznych Zagadnień Nauk Przyrodniczych (PAN) jako wynik dyskusji nad poglądami filozofów, fizyków, chemików i biologów XIX wieku. Autorów rozpraw zainteresował rozwój pojęcia prawa, stosunek prawa nauki do prawa przyrody, problem uzasadniania oraz podstaw klasyfikacji praw itp. Przy opracowywaniu materiału wybrano w sposób dowolny kilku bardziej reprezentatywnych dla XIX wieku przyrodników i filozofów, zajmujących się bądź wprost, bądź jedynie ubocznie tą problematyką.

Zbiór pierwszy pt. „Pojęcie prawa nauki w XIX wieku” zawiera: dwa artykuły na temat pojęcia prawa oraz uniwersalności i niezawodności praw u J. St. Milla (St. Zamecki; J. Such), następnie o koncepcji prawa przyrody H. Helmholtza (W. Banasiewicz) i A. Kekulégo (A. Synowiecki), oraz o prawie nauki w filozofii H. Spencera (St. Kotowicz) i o prawach przyrody w ujęciu Fr. Engelsa (Wł. Krajewski).

W porównaniu z pracą D. Szejnberg „Pojęcie prawa przyrodniczego u J. St. Milla” (1933) rozprawy Zameckiego (s. 7—28) i Sucha (s. 29—70) wnoszą wiele nowych momentów w zrozumienie millowskiej koncepcji powszechności, ogólności i niezawodności praw. Analizując wybrane teksty „Systemu logiki” Milla, Such wyróżnia prawa empiryczne, przyczynowe, prawa natury, prawa pochodne, podkreślając przy tym słusznie wyższość (pod względem ogólności) praw przyczynowych nad empirycznymi, uniwersalnymi jedynie akcydentalnie, tzn. warunkowymi i niekoniecznymi.

Koncepcję praw przyrody Helmholtza ujmuje Banasiewicz (s. 71—105) w następujący sposób: „Przyczynowość jest podstawą prawidłowości, która przejawia się w tzw. prawach nauki i prawach przyrody” (s. 71). Prawa przyrody są bądź empiryczne, bądź ukryte. Te ostatnie mogą być ujmowane jako przyczyna lub jako siła. Akceptacja obiektywności praw przyrody stała się podstawą utożsamienia prawa z siłą jako pewnym sposobem istnienia materii.

Poglądy Helmholtza na prawo przyrody jako siłę poddał swego czasu ostrej krytyce Fr. Engels. Przecistawiając się tej krytyce Engelsa, Banasiewicz broni Helmholtza przed zarzutem subiektywności kategorii siły oraz jej hipostazowania. Z perspektywy historycznej wyraźniej widać zasadność stosowania siły w określonym znaczeniu